

1. Obiekt

DAWNA RAFINERIA CUKRU

2. Czas powstania

1771/1827/1913

3. Miejscowość

WROCLAW

11. Widok ogólny od pld. wsch., neg. 1100/708/5; elewacja pld. i zach. od pld., neg. 1100/583/3; orientacja

4. Adres

Wrocław
ul. Księcia Witolda 52-54

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo dolnośląskie
pow. miejski
gmina Wrocław, pow. Wrocław

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Breslau do 1945 roku

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo wrocławskie
powiat Wrocław

8. Właściciel i jego adres

Wrocławskie Zakłady Zielarskie
"Herbapol" SA
50-951 Wrocław, ul. Św. Mikołaja 65/68
tel. 3 44 66 35

9. Użytkownik i jego adres

J.w. Zakład Nr 2
59-203 Wrocław, ul. Księcia Witolda 56
tel. 3 21 86 04

10. Rejestr zabytków

Nr 180

data 1962

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Dzięki przywilejom nadanym kupcom wrocławskim przez Fryderyka II Wielkiego, miasto dążyło do uniezależnienia się od importu gotowego cukru. W latach 1771-1772 na Kępie Mieszczańskiej (Bürger-werder), między nowo wzniesionymi obwarowaniami, a nabrzeżem portu miejskiego wzniesiono rafinerię cukru, wg projektu berlińskiego architekta Carla Gottharda Langhansa. Pierwszych doświadczonych cukrowników sprowadzono z Hamburga. W nowej rafinerii wytwarzano cukier z trzciny cukrowej w 10 kotłach. Lokalizacja w pobliżu portu leżącego na wschód od dawnego mostu królewskiego, a poniżej własne nabrzeże, umożliwiały dogodny transport surowca drogą wodną. Wokół rafinerii w ciągu XVIII i XIX wieku powstało szereg towarzyszących budynków, m.in. klasycystyczny dom urzędników, wzniesiony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, z wysokim czterospadowym dachem i ryzalitami zdobionymi pilastrami w wielkim porządku. Równolegle do budynku rafinerii zbudowano duży, dwukondygnacyjny magazyn, połączony z rafinerią na wysokości drugiej kondygnacji, wspartą na arkadach rampą. Zespół budynków otaczał rozległy ogród z altaną nad brzegiem Odry. Rafineria była pierwotnie budowlą pięciokondygnacyjną, przekrytą wysokim, czterospadowym dachem z lukarnami. Elewacje wschodnia i zachodnia na osi środkowej miały pozorne ryzality, dekorowane rzędami girland, wypełniających płaszczyzny między oknami na wyższych kondygnacjach. Elewacje w niższych partiach były boniowane. Wewnątrz, nad sklepieniami pierwszej kondygnacji istniała drewniana konstrukcja stropów. Po pożarze w 1826 roku budynek gruntownie przebudowano, dobudowując 6 kondygnację i przykrywając niższym, dwuspadowym dachem. Z elewacji zwieńczonych silnie wyładowanym gzymsem koronującym, usunięto dekoracyjne girlandy. Otwory okienne w krótszych elewacjach zamknięte były naczółkami. Do końca XIX wieku budynek pozostaje bez większych zmian. W związku z uruchomieniem dwóch wielkich cukrowni na Klecinie i Sottysowicach budynek zmienił funkcję. Na początku XX wieku mieścił się tu Królewski Urząd Aproprowizacji. W ramach modernizacji, około 1913 r., w zachodnim traktcie zainstalowano windę towarową.

Dokończenie w załączniku nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja: Budynek usytuowany w północno-wschodniej części historycznego centrum Wrocławia, na wyspie Kępa Mieszczańska, w zespole budynków Wrocławskich Zakładów Zielarskich, ograniczonym od północy ul. Księcia Witolda, od wschodu ul. Mostową, od zachodu terenem dawnej piekarni garnizonowej i od południa nurtem Odry Dolnej. Na północny wschód od budynku znajduje się brama główna, na wschód magazyn, na zachód budynek administracji.

Materiał i konstrukcja: Budynek murowany z cegły na zaprawie wapiennej. Sklepienia parteru ceramiczne, na wyższych kondygnacjach żelbetowe. Konstrukcja dachu drewniana, pokrycie papą bitumiczną. Wsporniki wiaty drewniane. Schody betonowe i stalowe. Podłogi drewniane i z płytek ceramicznych, posadzka betonowa. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana. Tynki cementowo-wapienne, wymalowania wewnątrz farbami olejnymi i kredowymi. Kraty okienne kute, stalowe. Bramy stalowe. Rynny i rury spustowe z blachy ocynkowanej.

Rzut: Posadowiony na planie wydłużonego prostokąta o osi podłużnej północ-południe.

Bryła: Budynek wolnostojący, podpiwniczony, sześciokondygnacyjny, o zwykłej prostopadłościennych bryle, przekryty dwuspadowym dachem o nieznacznym nachyleniu połaci.

Elewacje: Elewacje tynkowane, w dolnej partii boniowane, rozczłonkowane czterema pseudoryzalitami, rozmieszczonymi symetrycznie na osi środkowej każdej z nich. Elewacje wschodnia i zachodnia siedemnastoosiowe. Na osiach pseudoryzalitów stalowe bramy do sieni przejazdowej, zamknięte łukiem pełnym, z nadświetlami. Nad bramami otwory okienne prostokątne i półkoliste o zróżnicowanych wielkościach. Nad oknami trzeciej kondygnacji opaska w formie półkolistej archiwolty. Kondygnacje pierwsza i szósta oddzielone od pozostałych prostym gzymsem. Okna parteru wysokie, prostokątne o drobnych podziałach, nad nimi półkoliste blendy. Pozostałe okna niewielkie, prostokątne, o drobnych podziałach, bez obramień. Całość zwieńczona mocno wysuniętym gzymsem koronującym. Elewacje południowa i północna trzy- i czteroosiowe, z pseudoryzalitami, wypełniającymi część środkową, zwieńczonymi trójkątnymi szczytami. Parter boniowany. Na osi środkowej elewacji południowej prostokątne drzwi, nad nimi drewniana konstrukcja wiaty. Przez wysokość drugiej i trzeciej kondygnacji przebiega wielkie prostokątne okno, ujęte parą lizen, wyżej okno półkoliste, nad nim archiwolta.

Wnętrze: Pomieszczenia dwutraktowego parteru przykrywają sklepienia żaglaste, krzyżowe, kolebkowe i kolebkowe z lunetami w sieni przejazdowej. W środkowej części traktu zachodniego, na drugą kondygnację prowadzą schody zabiegowe. Surowe, proste pomieszczenia magazynowe pozostałych kondygnacji pozbawione są dekoracji i wyposażenia technicznego o wartościach historycznych.

Instalacje: Budynek wyposażony jest w instalację elektryczną, wodno-kanalizacyjną, gazową, telefoniczną, wentylacyjną, alarmową, odgromową.

14. Kubatura około 11750 m ³	15. Powierzchnia użytkowa około 780 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Rafineria cukru	17. Użytkowanie obecne Magazyn "Herbapolu"
18. Prace budowlane i konserwatorskie Po II wojnie światowej budynek był gruntownie remontowany. Wnętrza zaadaptowano na magazyny Wrocławskich Zakładów Zielarskich "Herbapol". Oryginalny kształt zachowały sklepienia parteru. Budynek otrzymał instalację wodno-kanalizacyjną i c.o. Wzmocniono konstrukcję więźby dachowej i stropów. Wymieniona została częściowo drewniana stolarka okienna.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Ogólny stan techniczny budynku dobry. Fundamenty, mury konstrukcyjne, stropy, więźba dachowa w dobrym stanie, pokrycie dachu kompletne. Po wielokrotnych przebudowach zachowały się na parterze XVIII i XIX wieczne sklepienia. Wyposażenie techniczne dawnej rafinerii nie zachowane. Instalacje sprawne, użytkowane. Na elewacjach wschodniej i zachodniej niewielkie ubytki tynku odsłaniające wątek ceglany murów.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Budynek należy do nielicznych przykładów dobrze zachowanych budynków przemysłowych Wrocławia, o metryce sięgającej XVIII stulecia, stanowiąc świadectwo pierwszego etapu rozwoju przemysłu i adaptacji starych form architektury do nowych funkcji. Położony w bezpośrednim sąsiedztwie historycznego centrum, na terenie Kępy Mieszczańskiej jest jednym z ocalałych obiektów kształtującej się tu niegdyś dzielnicy przemysłowo-portowej. Budynek powinien zachować plan, bryłę i elewacje, kształt i wielkość okien oraz zachowane oryginalne elementy konstrukcyjne wnętrza. Ochrona budynku winna stanowić część programu rewaloryzacji Kępy Mieszczańskiej uwzględniającego tradycje handlowo-przemysłowe tej dzielnicy w powiązaniu z funkcją żeglowną Odry Śródmiejskiej.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Situations - Plan von der Zucker-Rainerie zu Breslau, 1835;
- Sytuacja piekarni garnizonowej z 1900 r., Archiwum Budowlane miasta Wrocławia.

22. Bibliografia

- E. Małachowicz, Wrocław na wyspach, Wrocław 1986 r.;
- Atlas architektury Wrocławia, t. I, pod red. J. Harasimowicza, Wrocław 1997 r.;
- M. Szafkowska, Budynek dawnej rafinerii cukru na Kępie Mieszczańskiej we Wrocławiu, w: Wrocławska Gazeta Domowa, 28.01 - 10.02 1999

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Akwaforta Maximiliana Grossmanna (1820-1840), kserokopia.
- E. Małachowicz, Wrocław na wyspach, Wrocław 1986 r.;

24. Uwagi różne**25. Opracował: Program komputerowy karty - Word for Windows - BSIDZT S. Januszewski**

tekst   Stanisław Jabłoński, 20 grudnia 1999 roku

plany, rysunki   Stanisław Jabłoński, 20 grudnia 1999 roku

zdjęcia fotogr.   Stanisław Jabłoński, październik - listopad 1999 roku

miejsce przechowywania negatywów   BSIDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)**27. Załączniki**

- Nr 1-dokończenia rubryki nr 12, dokumentacja fotograficzna;
- Nr 2 - dokumentacja fotograficzna
- Nr 3-~~5~~- dokumentacja fotograficzna i rysunkowa

1. Miejscowość

WROCŁAW

2. Obiekt

DAWNA RAFINERIA CUKRU

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokończenie rubryki nr 12. Dokumentacja fotograficzna. Verte!

Dokończenie rubryki nr 12:

Rozplanowanie zespołu odwoływało się do tradycji osiemnastowiecznych założeń pałacowo-rezydencjonalnych. Budynek formą nawiązywał do licznych niegdyś na Kępie Mieszczańskiej okolicznych spichlerzy, a także nieistniejących koszar, projektowanych też przez Carla Gottharda Langhansa. Budynek w czasie II wojny światowej nie uległ większym zniszczeniom. W latach 1967-1970 gruntownie wyremontowany i zaadaptowany na magazyn Wrocławskich Zakładów Zielarskich "Herbapol". Dawna rafineria należy do najstarszych przykładów architektury przemysłowej Wrocławia, zachowując mimo przebudów cechy klasycystyczne.

1. Widok od pln. zach., neg. 1100/584/5

2. Widok od pld. zach., neg. 1100/707/3

Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński, 20 grudnia 1999 roku

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

3. Elewacja zach., fragment, neg. 1100/583/5

4. Elewacja zach., fragment, neg. 1100/583/6

5. Okno na elewacji zach., neg. 1100/708/1

6. Elewacja wsch., fragment, neg. 1100/706/4

1. Miejscowość

WROCŁAW

2. Obiekt

DAWNA RAFINERIA CUKRU

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna. plan sytuacyjny z 1852r. verte!

1. Elewacja pld., neg. 1100/583/4

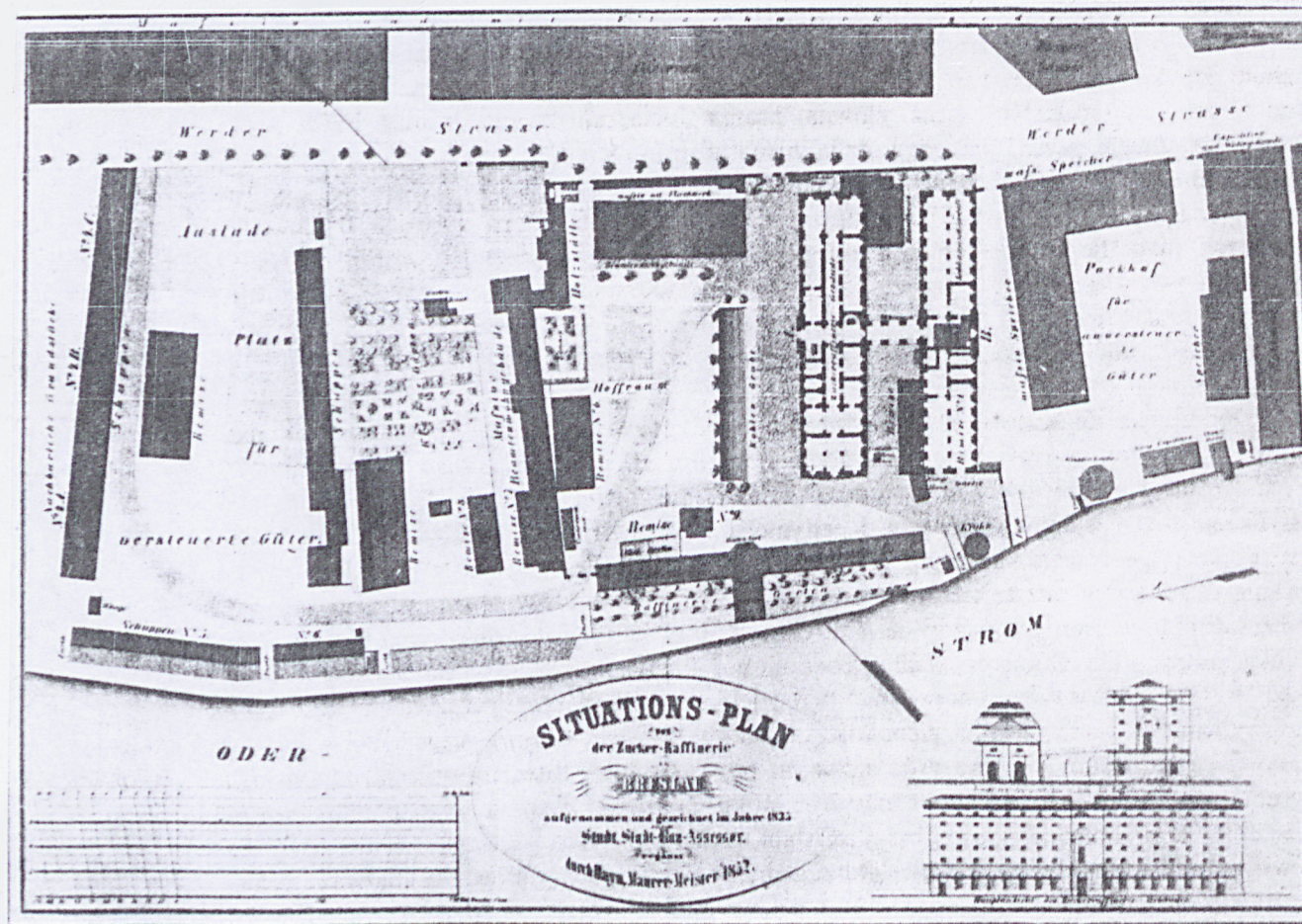
2. Elewacja pln., neg. 1100/584/1

3. Schody kręcone w części środkowej, neg. 1100/708/2

Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński, 20 grudnia 1999 roku

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

1. Miejscowość

WROCŁAW

2. Obiekt

DAWNA RAFINERIA CUKRU

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna, sytuacja. Verte!

1. Sklepienie kolebkowe parteru, fragment, neg. 1100/707/4

2. Sień przejazdowa, fragment sklepienia, neg. 1100/708/3

3. Pomieszczenie magazynowe, fragment, neg. 1100/622/4

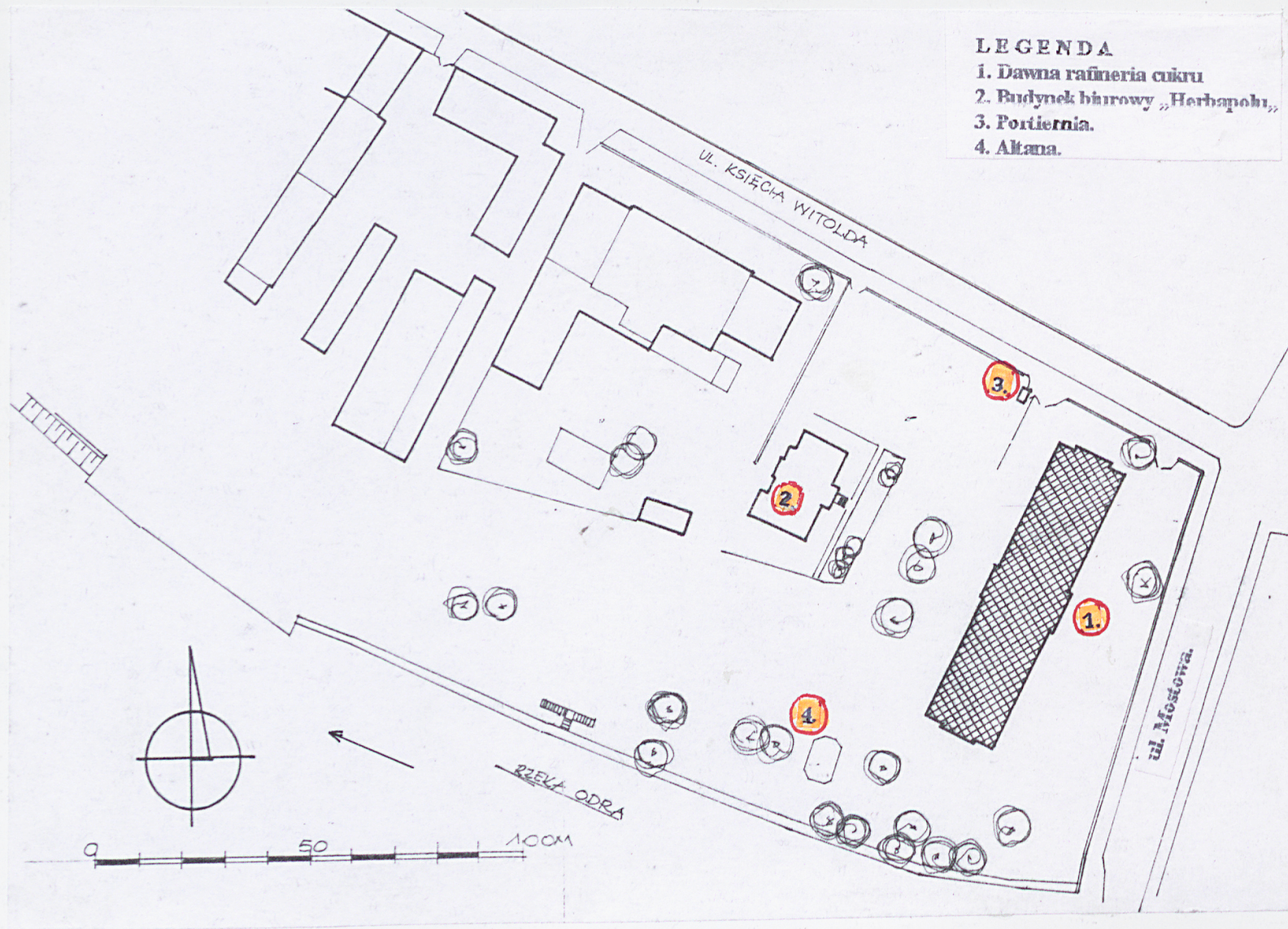
Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński, 20 grudnia 1999 roku

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

LEGENDA

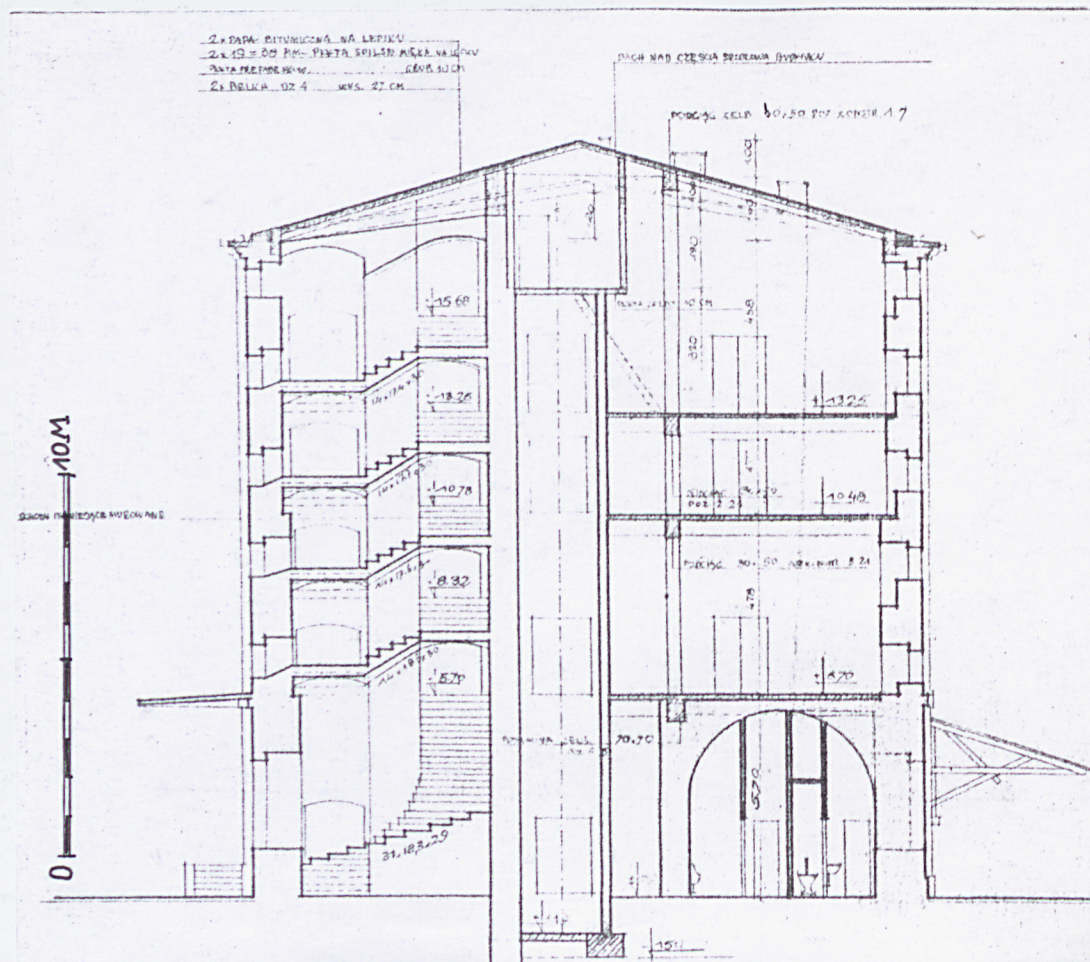
- 1. Dawna rafineria cukru
- 2. Budynek biurowy „Herbapol”
- 3. Portiernia
- 4. Altana

1. Miejscowość

WROCŁAW

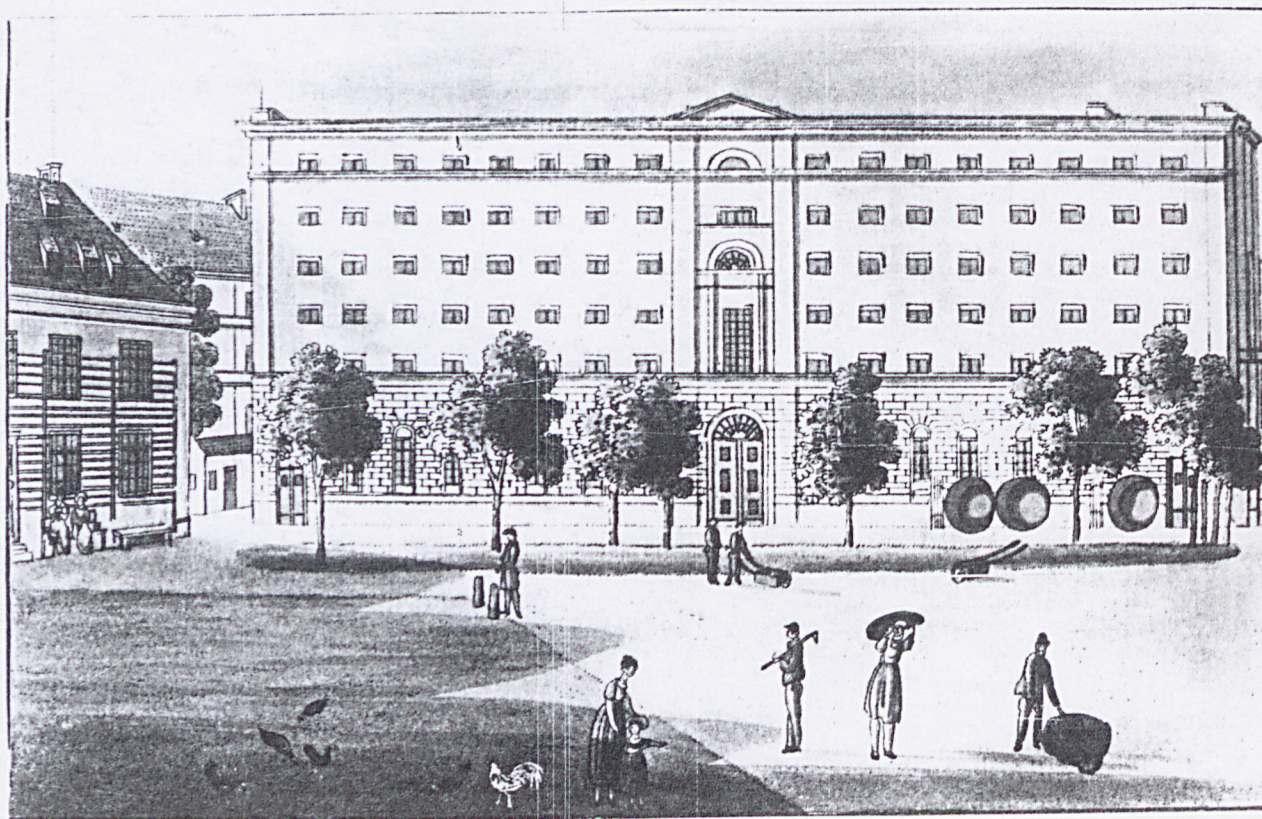
2. Obiekt

DAWNA RAFINERIA CUKRU

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ikonografia

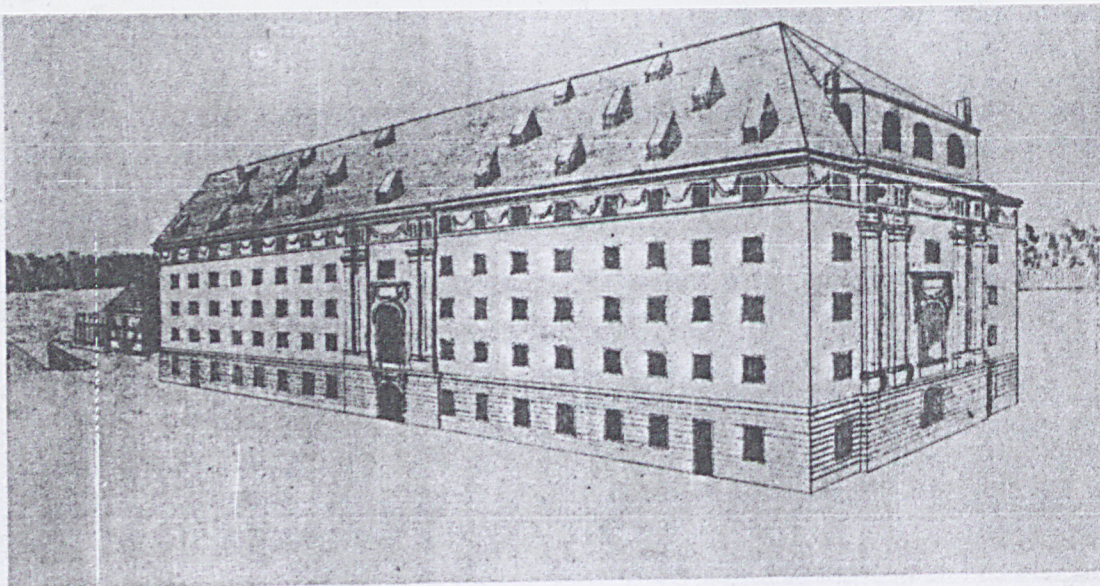
64. Rafineria cukru na Kępie
Mieszczańskiej, widok od
południowego wschodu.
Litografia Maximiliana von
Grossmanna, ok. 1830.

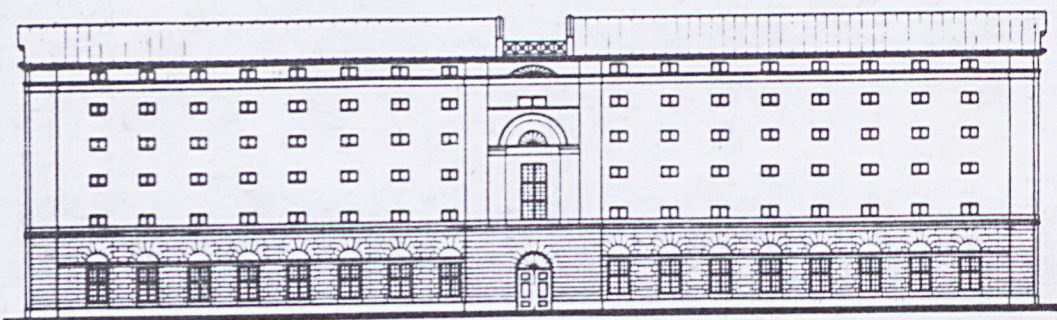
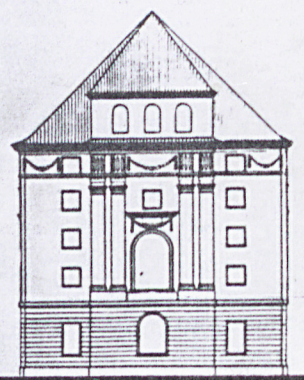
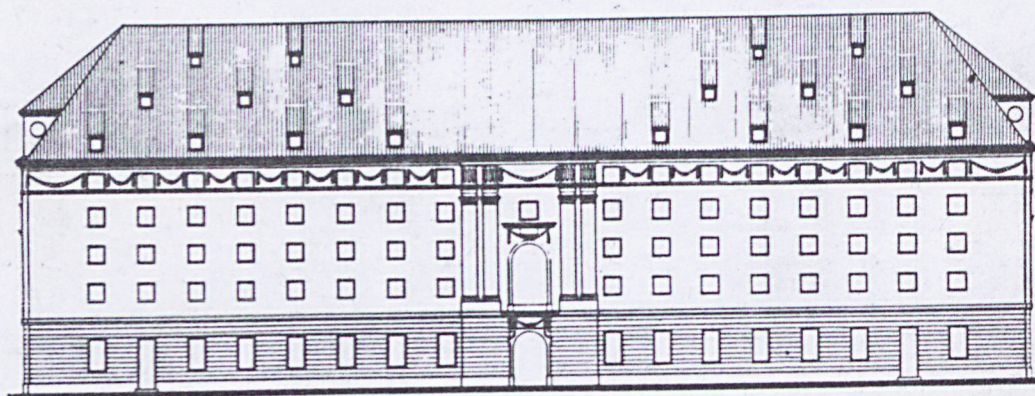
Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński 20 grudnia 1999r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

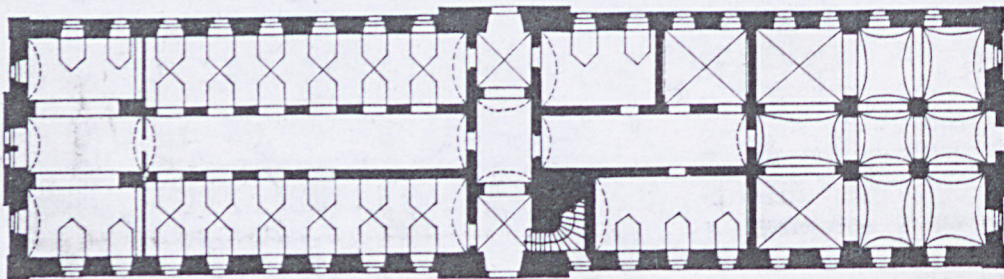

155
Wyspa Mieszczańska.
Widok
rafinerii cukru
przed pożarem
w 1826 r.
Rysunek Heinze
z 1783 r.

0 20m

0 20m

156
Wyspa Mieszczańska.
Elewacja wschodnia
rafinerii cukru. Studium
rekonstrukcji stanu z 1772 r.
i stan po przebudowie
z 1826 r.
z planem przyziemia.
Oprac. autora